

CONSIDERAȚII ASUPRA ELEMENTULUI AUTOHTON ÎN LIMBA ROMÂNĂ

Daniela Muntean

Motto:

*„Poporul dac n-a dispărut cu desăvârșire ...
El trăiește în ființa neamurilor de oameni
ce locuiesc acum aceleași meleaguri.”*

I. I. Russu

Elementele autohtone din limba română reprezintă una dintre problemele de bază ale lingvisticii și istoriografiei române, problemă care persistă și în zilele noastre. Deși studierea limbii geto-dacilor a constituit obiectivul multor investigații, această problemă rămâne una dintre cele mai controversate pentru numeroși lingviști români și străini.

Încă din secolele trecute, toți marii cărturari români au susținut, pe lângă latinitate, și obârșia noastră dacică. Dar au avut de întâmpinat o serie de greutăți în această privință, în primul rând datorită faptului că izvoarele transmise sunt lacunare, în al doilea rând, datorită metodelor și procedeele care la acea vreme nu erau destul de riguroase. Cercetările inițiate de I. Budai Deleanu și de B. P. Hașdeu, au fost reluate în secolul nostru de numeroși lingviști români și străini care, venind cu metode riguroase, au reușit să îmbogățească cunoștințele în privința elementelor autohtone în limba română.

Prezentarea geto-dacilor. „Neamul tracilor este cel mai numeros din lume, după cel al inzilor. Dacă ar avea un singur cărmuitor sau dacă tracii s-ar înțelege între ei, el ar fi de nebiruit și cu mult mai puternic decât toate neamurile, după socoteala mea. Dar acest lucru este cu neputință și niciodată nu se va înfăptui. De aceea sunt aceștia slabi. Tracii au mai multe nume, după regiuni, dar obiceiurile sunt cam aceleași la toți, afară de geți, trauși și de cei care locuiesc la nord de creștoni” (Herodot, V, 3).

Acest citat al istoricului grec Herodot exprimă cât se poate de clar ce credeau grecii, pe la mijlocul secolului al V-lea î. d. Hr. despre vecinii lor de la nord. Tracii sunt de asemenea amintiți în „Iliada” și „Odiseea” lui Homer. Termenul geografic de „Tracia” era cunoscut încă din mileniul II î. d. Hr. după cum se poate deduce din cuvântul *Tre-ke-wi-ja* transmis prin scrierea liniară cretană.

Sub numele de traci, anticii - în primul rând grecii care i-au cunoscut primii lăsând informații scrise asupra lor - înțelegeau marea grupă de triburi înrudite prin limbă și formă de viață social-economică, ce locuiau în vastul teritoriu din nord-estul Peninsulei Balcanice, nu numai în *Thracea* propriu-zisă (aproximativ între Marea Egee și Munții Haemus – Balcani), cât și în teritoriile înconjurătoare dintre Marea Neagră, Marea Egee până la hotarele Macedoniei și

Illyriei, Dunăre, ca și regiunea la nord de marele fluviu până în Carpații Galiției și stepele sarmatice (daco-geții și tracii liberi, nesupuși de romani), iar mai la est importante enclave în zona Mării Azov și a Bosforului cimerian. În afara Peninsulei Balcanice, spre sud, erau locuite de traci insulele Mării Trace (*Thasos, Samothrace, Lemnos, Imbros, Tenedos* etc.) ca și o parte din vestul Asiei Mici.

Cu numele de *geți* (Getae) grecii și romanii desemnau principala ramură de nord a tracilor, locuind între Munții Haemus (Balcani), Marea Neagră și Dunăre până la râul Osma (Osem) ca și în teritoriul de pe malul stâng al cursului inferior al Dunării (Muntenia, Moldova etc.). Grupa de nord-vest a traco-geților, în Carpați și Podișul Transilvaniei, apare sub nume diferit, de *daci*, care sunt însă numiți uneori și *geți* de autorii greci și unele inscripții, după cum apar *daci* și în Moesia Inferior.

Termenul modern de geto-daci desemnează toate triburile nord tractice ce au locuit în spațiul carpato – dunărean - pontic. Grecii au cunoscut mai întâi pe geții din sudul Dunării, de la sfârșitul secolului al VI-lea î. d. Hr., apoi pe cei din stânga fluviului. Romanii au luat mai întâi cunoștință despre dacii din jumătatea apuseană a spațiului carpato-dunărean; cea mai veche atestare, din secolul I î. d. Hr. o găsim la Caesar (*De bello gallico*, VI, 25).

Vorbind despre localizarea dacilor și a geților, Strabon arată că geții trăiau de-a lungul părții inferioare a fluviului, iar dacii în amonte. Este evident că deosebirile de nume nu sunt în măsură să pună la îndoială identitatea etnică a geților și dacilor, fapt oglindit și în unitatea formelor de cultură materială din aria în care aceștia au locuit.

În ceea ce privește etimologia numelui dacilor, pare plauzibilă teoria după care numele de daci ar fi în legătură cu termenul *daos* (*lup* în limba frigiană, limbă din familia tracică), ceea ce ar sugera o origine totemică a numelui dacilor. Această ipoteză ar putea fi întărită de reprezentarea balaurului cu cap de lup de pe stindardele dacilor din vremea războaielor cu Traian. Numele de *Dacia* apare ca atare în izvoarele din secolul I d. Hr. Primele atestări sigure le găsim la Pliniu cel Bătrân în lucrarea *Naturalis Histria*, I, 47 și la Tacit în *Agricola*, 41, 2.

În ceea ce privește numărul populației geto-dacilor nu se pot face decât presupuneri întemeiate pe evaluări foarte generale. După spusele lui Strabon (*Geografia*, VI, 3, 13) pe vremea lui Burebista puteau fi chemați la oaste până la 200.000 de războinici. Începând din secolul VII î. d. Hr. se poate vorbi despre geto-daci în sensul dobândit după interpretarea surselor antice: de geții de la Dunărea de Jos în accepția cea mai largă a cuvântului, din secolul al VII-lea până în sec. I î. d. Hr. și respectiv, de dacii din Transilvania, Crișana și Banat pentru perioada de dinainte chiar de sfârșitul secolului al II-lea î. d. Hr., de când datează cele mai vechi mențiuni despre daci.

Izvoare privind teritoriul Daciei, poporul geto-dac și limba geto-dacilor. Nu putem vorbi despre continuitatea și etnogeneza poporului nostru în Dacia fără să facem referință la izvoarele și mărturiile unor istorici și geografi ai antichității care în lucrările lor au făcut referiri la teritoriul Daciei, la poporul și statul geto-dac, la permanența elementului de cultură materială și spirituală a dacilor.

Despre teritoriul Daciei:

Dionisiu (Periegetul). – „*Descrierea Pământului*”: „apoi, lângă Rin izvorăște Istrul cel sacru care se îndreaptă spre răsărit până la Pontul Euxin, unde își varsă cu zgomot toată spuma apelor sale prin cinci guri, în jurul (insulei) Peuce. În partea sa dinspre miazănoapte, se întind răspândite numeroase triburi: germani, sarmați, geți, și bastarni, țara imensă a dacilor, alanii cei viteji...”¹

Strabo. – „*Geografia*”: „Partea de miazăzi a Germaniei, de dincolo de Elba, este - cel puțin acolo unde se învecinează cu fluviul - în stăpânirea suebilor. Apoi, îndată urmează teritoriul geților, la început îngust - mărginit la sud cu Istrul, în partea opusă cu munții Pădurii Hercinice și cuprinzând și o parte din munți”².

Despre poporul geto-dac:

Trogus Pompeius – „*Istoria lui Filip*”, XXXII, 3,16: „Și dacii sunt o mlădiță a geților.”

Dio Cassius – „*Istoria romană*”, LXII,6,1: „Eu îi numesc daci pe oamenii pomeniți mai sus, cum își spun ei înșiși și cum le zic și romanii, măcar că știu prea bine că unii dintre greci îi numesc geți, fie pe drept, fie pe nedrept. Căci eu îmi dau bine seama că geții locuiesc dincolo de Haemus, de-a lungul Istrului.”³

Despre limba geto-dacilor:

Strabo – „*Geografia*”, VII,3,13: „Dacii au aceeași limbă ca și geții. Aceștia sunt mai bine cunoscuți de eleni, deoarece se mută des de o parte și de alta a Istrului și totodată mulțumită faptului că s-au amestecat cu tracii și cu misii...”

Ideea fundamentală care se desprinde din aceste mărturii o constituie faptul că istoria strămoșilor noștri geto-daci este istoria unui popor unitar și statornic în vatra strămoșească a Daciei, unde a locuit neîntrerupt zămisbind valori materiale și spirituale de o profundă originalitate și trăinicie.

Limba și scrierea geto-dacilor. Limba geto-dacilor era o limbă de tip tracic, mai exact un dialect, o variantă a acestei limbi. Ea era distinctă de celelalte grupe lingvistice indo-europene, dar mult mai apropiată de cea vorbită în sudul Dunării.

Soarta a făcut să se piardă „comentariile” împăratului Traian despre războaiele lui cu dacii, precum a făcut să dispară și primele texte scrise de Ovidiu la Tomis în limba getică, astfel încât despre limba geto-dacilor ne-au rămas foarte puține informații. „Geții vorbeau aceeași limbă cu tracii” afirmă Strabon în *Geografia* sa. Dar V. Pârvan vine cu altă părere. V. Pârvan afirmă că în afară de numele de localități și de oameni, precum și de câteva nume de plante strănse de Dioscoride, nu ne rămâne nimic sau aproape nimic din limba strămoșilor noștri. Hașdeu vine cu noi afirmații arătând că deși materialul tracic transmis are un caracter lacunar, nu avem dreptul să afirmăm că această limbă indo-europeană nu este cunoscută. Folosind comparația cu albaneza, Hașdeu a reconstruit arhetipuri dacice.

¹ apud V. Iliescu, V. C. Popescu, Gh. Ștefan (ed.), *Izvoare privind istoria României*, vol. I: *De la Hesiod la itinerarul lui Antonius*, București, Editura Academiei, 1964, p. 671.

² apud Mircea Mușat, *Izvoare și mărturii străine despre strămoșii poporului român*, București, 1980, p. 1.

³ apud Mircea Mușat, op. cit., p. 12.

În ceea ce privește scrierea, M. Petrescu-Dâmbovița afirmă că e posibil ca dacii să fi cunoscut scrierea după cum rezultă din unele informații ale lui Dio Cassius privitoare la războaiele dacilor cu romanii sub Domițian (scrisoarea trimisă de Decebal lui Domițian), și apoi sub Traian (ciuperca mare, cu litere latine, adusă lui Traian, prin care dacii, aliații lor, și burii îl sfătuiesc să se întoarcă și să facă pace. Descoperirile arheologice au dat la iveală, de asemenea, inscripții cu litere grecești și latine, dar acestea nu pot dovedi dacă înainte de influența greacă și latină dacii aveau propria lor scriere.

Claudius Aelianus afirmă că e un lucru cert că tracii au cunoscut scrisul, însă fără a avea un alfabet propriu, ci folosindu-l pe cel grecesc. Inscripțiile găsite pe piatră, pe vase de metal sau lut care datează din epoca de independență a Traciei, toate sunt scrise cu un alfabet grecesc dar, afirmă autorul, într-o limbă care se presupune a fi cea tracică. Cât privește scrisoarea pe care Decebal a trimis-o lui Domițian, aceasta a fost probabil redactată în latină, ca și mesajul adresat lui Traian. Acest lucru presupune că la curtea lui Decebal au existat cunoscători ai limbii latine și a scrisului.

Iordannes ne spune că Deceneu i-a învățat pe daci să trăiască conform legilor naturii și „transcriind aceste legi, ele se păstrează până azi sub numele de *belagines*”. Toate acestea constituie dovezi cu privire la faptul că în societatea geto-dacică de pe vremea lui Burebista, scrierea era cunoscută. Dar se pare că scrisul și-a făcut apariția cu mult înainte de domnia lui Burebista și Decebal. În satul Kiolmen din Bulgaria s-a descoperit în anul 1965 un mormânt tumular acoperit cu trei lespezi de piatră de calcar. Pe una dintre acestea există două texte din *scriptio continua* cu alfabet *boutrophedon* de tip est-ionian pe baza căruia inscripția a fost datată în secolul VI î. d. H.

Materialul lingvistic dac. Identificarea elementelor autohtone în limba română este dificilă datorită sărăciei izvoarelor. Suntem lipsiți de principala bază documentară - textele scrise. Astfel, în lipsa textelor, oricât de scurte ar fi fost ele, cercetătorii limbii traco-dacilor se află într-o situație dificilă. Condițiile vitrege au făcut să piară „cärticica de versuri” în limbă getică scrisă de poetul Ovidiu Naso în timpul surghiunului la Tomis, unde, în contact cu câțiva localnici geți și sarmați, a învățat limba acestora. Ovidiu recita ascultătorilor barbari localnici stihurile getice scrise în cinstea lui Augustus pe care însă nu le-a transcris nimeni mai târziu pentru a le transmite posterității. Tot astfel s-a pierdut și opera împăratului Traian *De bello dacico*, și cea a însoțitorului său, medicul Criton, intitulată *Getica*. Tot ceea ce ne-a rămas din limba tracilor sunt numai fragmente: câteva glose, elemente lexicale, nume proprii (toponime și antroponime) și inscripții (interpretate nesigur).

1. Glosele - păstrate de lexicografi, în special de Hesychios în secolul al VI-lea d.Hr. și Photios, precum și de alți autori, cu indicarea semnificației (echivalentul grecesc) sunt în număr de aproximativ 70-80. W. Tomaschek a făcut cea mai amplă cercetare asupra lor, însumând 74 cuvinte considerate de el trace. Dar nu la toate aceste cuvinte s-a putut stabili forma autentică, unele dintre ele nefiind explicate etimologic iar la altele explicarea fiind nevalabilă. Din cele

www.mcdr.ro / www.cimec.ro

aproximativ 75 glose trace și frigiene, numai pentru 27 s-au putut da soluții sigure sau foarte probabile.

Glosele conțin și nume de plante medicinale „dacice” menționate în două tratate de botanică medicinală: în tratatul medicului grec Dioscorides, secolul I d.Hr., și în tratatul unui anonim de pe la sfârșitul secolului al III-lea, citat sub denumirea de Pseudo-Apuleius.

Dioscoride, medic militar sub împăratul Claudiu (41- 54 d.Hr.) a scris opera *Despre materia medicală* în cinci cărți în care se găsesc acțiunile tuturor remediilor medicale cunoscute la vremea sa. În textul grecesc autorul a dat echivalentul numelor de plante în mai multe limbi, între care și limba dacă. Glosele dace din textul lui Dioscorides au fost introduse probabil la sfârșitul secolului al III-lea iar în textul lui Pseudo-Apuleius, abia în secolul al IV-lea. Dar valoarea lingvistică a acestor cuvinte este redusă deoarece foarte puține au fost explicate etimologic, uneori fiind foarte greu de restituit forma autentică.

În lucrarea *Die trakischen sprachreste*, Decev alcătuiește o statistică a acestor plante. Din cele 40 de nume care apar în listele lui Dioscoride, spune Decev, 8 sunt latine, 5 sunt grecești și 27 sunt daco-trace.

Listele lui Pseudo-Apuleius includ 32 nume de plante din care 9 sunt latine, 8 sunt grecești și 15 sunt daco-trace.

Încă de la 1880, Gr. G. Tocilescu arată importanța acestor rămășițe de limbă dacă considerându-le în acea vreme ca fiind singurele resturi de limbă rămase de la daci: „...departe de a respinge ca suspecte, acele numiri dace de plante conservate în manuscriptele lui Dioscorides, ele trebuiescu considerate ca singurele resturi d'in limb'a Dacilor transmise ca atari pene la noi, de si multe negresitu într'ua forma corrupta”.⁴

În lucrarea *Zalmoxianismul și plantele medicinale*, autorul Ion Pachia Tatomirescu semnalează faptul că unele fragmente transmise din *Getica* lui Criton, vorbesc despre medicina zalmoxienilor iar Criton, medicul împăratului Traian, vorbește nu numai de arta vindecării la geto-daci ci și de o întreagă rețea de flori ale câmpului și plante ale pământului, pe care le foloseau tămăduitorii Marelui Preot Deceneu. Autorul se ridică împotriva celor care pun la îndoială valoarea documentară a acestui dicționar de plante medicinale daco-getice, afirmând că medicul militar Dioscoride a transcris cu atenție numele daco-getice de plante medicinale de care depindeau refacerea capacității de luptă a armatei așa încât consideră nefondată afirmația lui I. I. Russu că din aceste plante multe sunt „corupte”. Autorul redă un dicționar daco-getic / daco-românesc-arhaic de plante medicinale din orizontul Sarmisegetusei anilor 50 și 400 d. Hr. conținând denumirile a 215 plante medicinale.

Contribuții la cunoașterea limbii geto-dacice au adus de asemenea cercetătorii Constantin Drăgulescu și Radu Drăgulescu, ce au alcătuit un studiu de

⁴ Gr. G. Tocilescu, *Dacia înainte de romani*, București, Tipografie Academiei române, 1880, p. 203.

interpretare a bazei de date referitoare la fitonimele din limba geto-dacilor. Această lucrare aduce în obiectivul cercetării aportul botanicii, al fitonimiei, pentru ilustrarea prezenței elementului dacic în structura limbii române.

2. Numele proprii. Partea cea mai bogată a vestigiilor traco-dace o constituie numele proprii de persoane, triburi, zeități, așezări omenesti, ape și munți, păstrate la autorii antici, în inscripții grecești și latine sau pe monede. Aceste denumiri constituie un material lingvistic și istoric deosebit de valoros și semnificativ pentru structura limbii și răspândirea teritorială a elementelor etnice respective.

Din numele de ape de pe teritoriul vechii Dacii și al Moesiei Inferioare s-au păstrat în primul rând numele apelor mari și mijlocii. Fonetismul formei actuale românești a unora dintre ele denotă că acestea au fost transmise populațiilor de limbă română de slavi, care la rândul lor le-au împrumutat de la vechile populații locale nord-dunărene. În ceea ce privește numele de localități, s-au păstrat foarte puține. Se remarcă în aceste nume frecvența elementului *-dava* „așezare, cetate”, *-sara* și *-dina*, cu același sens.

Cât privește numele de persoane purtate de traco-daci, acestea erau individualizate, fiecare persoană având inițial un singur nume, filiația fiind indicată prin numele tatălui în cazul genitiv. Prin romanizare și grecizare, tracii au abandonat numele strămoșești primind nume grecești și romane, numele trac fiind păstrat adesea drept cognomen (ex. P. Aelius Bitus). Uneori acest nume apare ca poreclă (ex. Aelius Valens qui et Esbenus). Numele se repetă foarte des în funcție de popularitatea și semnificația lor etimologică. Toponimele se repetă mai puțin. În ce privește analiza morfologică, numele proprii trace sunt de două categorii: a) compuse bimembre: *Dece-balus*, *Comi-dava*; b) simple: *Bithus*, *Bendiș*. Numele compuse reprezintă la traco-daci cam un sfert din totalul numelor proprii. Numele proprii constituie un argument foarte serios, alături de cele arheologice, în favoarea continuității populației romanizate nord-dunărene.

3. Inscripții. În anul 1912 a fost descoperit la Ezerov, în Bulgaria, un inel cu o inscripție cu litere grecești, considerată tragică. Repartizat pe opt rânduri textul inscripției este continuu și este format din 61 litere grecești. I. I. Russu îl datează ca provenind din secolul al V-lea î. d. Hr. O altă inscripție a fost descoperită în vara anului 1965 pe placa funerară de la Kiolmen, distr. Șumen, a cărei datare a fost stabilită în secolul VI î. d. Hr. Textul este format din 59 de cuvinte.

În spațiul dacic se utilizau în secolul I î. d. Hr. și I d. Hr. atât alfabetul grecesc, cât și cel latin. Prezența celui latin atestă influența anterioară cuceririi Daciei de către Traian. Cel mai bun exemplu în acest sens îl reprezintă descoperirile făcute de colectivul arheologic al Institutului de istorie al Filialei Academiei R. S. R. Cluj, la Grădiștea-Muncelului a două inscripții dacice cu litere latine. Una dintre ele cuprinde numai numele „*Decebalus*” iar cealaltă, trei cuvinte: „*Decebalus per Scorilo*” fiind tradus: „*Decebal fiul lui Scorilo*”.

Prezența elementului autohton în lexicul limbii române. În domeniul vocabularului, interferența substratului este astăzi acceptată de majoritatea lingviștilor. Față de poziția mai veche care considera elementele autohtone ale

limbii române numai acele cuvinte care aveau corespondente în limba albaneză, și care nu puteau fi explicate nici din latină, nici din alte limbi cu care româna a intrat în contact în decursul evoluției ei, cercetătorii de astăzi încearcă să stabilească elementele arhaice preromane păstrate în limba română și pe baza metodei comparativ-istorice aplicate limbilor indo-europene. Opiniile cercetătorilor diferă în ceea ce privește numărul cuvintelor care pot fi atribuite substratului. Rezultatele și concluziile diferite ale acestora se explică datorită principiilor și criteriilor diferite de la care au pornit în stabilirea fondului lexical autohton al limbii române.

Pentru secolul trecut, contribuțiile cele mai însemnate, dar și cele mai discutabile, referitoare la resturile de limbă dacică din limba română, aparțin lui *B. P. Hașdeu*. Contribuția sa de elucidare a elementului autohton a fost hotărâtoare (la nivelul vremii) cu toate că existau erori din punct de vedere lingvistic și etimologic. Într-o perioadă când indo-europeana primitivă era reconstruită pe baza datelor oferite de sanscrită, greaca veche, latina, Hașdeu recurge în plus la faptele limbilor albaneză, lituaniană, și română (la elementele ei dacice). După Hașdeu 84 cuvinte ar fi fost moștenite de limba română din idiomul indo - european al dacilor. Acestea sunt: *abeș, abur, ademeni, aghiuță, aidoma, ală, alac, aldea, Andilandi, argea, avaloma, azuga, baci, băl, bălaur, bară, barză, băsău, bașardină, bască, batal, bordei, bortă, brad, brânză, broancă, bunget, burghiu, burtucă, burtuș, cioară, cioban, cioc, ciocârlie, ciomag, codru, Barba-cot, cujbă, culbec, deh, dezgauc, doină, don, dulău, genune, ghiob, ghiuj, gâde, gâdel, gordin, hojma, iazmă, iele, jilț, lăndură, mal, mălai, maldac, mămăligă, mazăre, melc, mire, mosoc, moș, năsărâmbă, ortoman, rață, ravac, râmfi, rânză, sâmcea, stăpân, stejar, stână, șiră, șopârlă, traistă, tulei, țină, țurcă, urdă, vatră, zimbru, zărână*.

Confruntând repertoriul elementelor lexicale din tezaurul nostru cotidian, puse de Hașdeu pe seama substratului, cu listele cuprinse în cercetările mai noi, constatăm că adeseori demonstrațiile lui au fost juste. Așadar, mulți dintre termenii considerați de Hașdeu de origine autohtonă se regăsesc în cercetările apărute în zilele noastre.

O nouă etapă în cercetarea elementelor de substrat din limba română e legată de numele lui *Al. Philippide*. Philippide a continuat spiritul pozitiv de cercetare și punctul de vedere istoric introdus de Hașdeu în lingvistica noastră, excepție făcând greșelile comise de acesta în ultimii ani ai vieții, când, la stabilirea etimologiilor nu ține cont de istoria sunetelor și atribuie în mod arbitrar substratului dacic cuvinte care nu făceau parte din fondul prelatin al românei. Al. Philippide a dat cea mai vastă cercetare asupra legăturilor care există între română și albaneză, stabilind asemănările cât și deosebirile lor. Dintre aceste cuvinte 84 sunt sigur autohtone, deoarece au corespondente atestate în limba traco-dacilor, în alte limbi vechi balcanice și indo-europene. Acestea sunt: *abeș, abur, argea, baci, balaur, baligă, baltă, barză, bască, bâlc, bâr, brad, brâu, bucur, bunget, buză, călbează, căpușă, cătun, ceafă, cioară, cioc, ciocârlie, ciucă, ciuf, ciump, ciupi, ciut, codru, copac, copil, curpân, cursă, druete, fărâmbă, fluier, gard, gata, ghimpe, ghionoaie, ghiuj, gresie, groapă, grumaz, grunz, gușă, hămesesc, hutui, jumătate, lehăi,*

www.mcdr.ro / www.cimec.ro

Importante contribuții la cunoașterea elementului autohton din limba română a adus Gr. Brâncuși. Cercetând lexicul autohton din limba noastră, Brâncuși limitează analiza la elementele comune cu albaneza. Autorul precizează însă că limba română are și alți termeni moșteniți din substrat, termeni pentru care nu există nici un corespondent în albaneză. Gr. Brâncuși pune pe seama elementului autohton 70 de cuvinte: *abur, argea, baci, balaur, balegă, baltă, barză, bască, bâlc, bâr, bunget, buză, brâu, brustur, buc, bucura, căciulă, călbează, căpușă, cătun, ceafă, cioară, ciucă, ciuf, ciump, ciut, coacăză, copil, curpen, cursă, droaie, druete, fărâmă, fluier, gard, gata, ghimpe, ghionoai, ghiuj, grapă, gresie, grumaz, grunz, hameș, jumătate, lete, leurdă, mal, mare, mazăre, măgar, murg, mînz, moș, mugur, murg, mușuroi, năpârcă, noian, pupăză, rânză, sarbăd, știră, țap, țarc, țeapă, urdă, vatră, viezure, zară.*

Pentru a desemna cuvintele preluate, autohtone, I. I. Russu utilizează termenul de traco-dac. Pentru I. I. Russu, condiția primordială a reușitei în operațiunile etimologice este analiza atentă a formei și semantismului cuvintelor, pentru a stabili treptele formale anterioare și sensul primordial, de unde rezultă apoi legăturile de înrudire ale fiecărui cuvânt cercetat. Printr-o cercetare diversificată și profundă, elementul lexical autohton a putut fi identificat și separat de elementele latine și de împrumuturile ulterioare prin criterii romanistice și indo-europenistice, utilizând de asemenea și puținele resturi ale limbii dispărute ale traco-geto-dacilor. Dar, prin natura sa, cercetătorul recunoaște că materialul are câteva obscurități, neputând oferi totdeauna siguranța absolută a rezultatelor obținute. Repertoriul său este compus din 143 cuvinte, cu explicații amănunțite în ceea ce privește etimologia, dialectul în care există cuvântul, corespondentul albanez, precum și cercetările anterioare făcute asupra lui. Acestea sunt: *abure, acășa, adia, amefi, amurg, anina, aprig, argea, arunca, baci, baier, balaur, baligă, baltă, barz, barză, bască, băga, băiat, beregată, boare, bordei, brad, brândușă, brânză, brâu, brusture, bucura, buiestru, bunget, burtă, butuc, butură, buză, caier, carâmb, cață, căciulă, căpușă, căpută, cătun, ceafă, cârlan, cârlig, copac, copil, cotropi, creț, cruța, curma, curpân, cursă, custură, întărâta, întâmpina, întâmpla, întrema, leagăn, lepăda, lespede, leșina, mal, mare, mazăre, măceș, mādări, măgură, mărat, mărcat, mătură, melc, mieru, mire, mistreț, mișca, mânz, modru, morman, moș, mugure, munună, murg, mușat, mușca, năpârcă, necheza, nișel, noian, păstaie, păstra, pânză, pârâu, prunc, pururea, razem, răbda,*

www.mcdr.ro / www.cimec.ro

rădica, rânză, sarbăd, scăpăra, scrum, scula, scurma, sâmbure, spânz, stărnut, steregie, sterp, stână, stâncă, străghiată, strepede, strugure, strungă, șale, șir, șopârlă, șoriciu, șut, tare, țap, țarc, țarină, țăruș, uita, undrea, urca, urcior, urcă, urdină, urdoare, vatră, vătăma, vătuiu, viezure, viscol, zară, zăr, zburda, zestre, zgardă, zgăria, zgrâma.

O contribuție importantă în cercetarea elementelor autohtone din limba română au adus-o Aurel Berinde și Simion Lugoian. Aceștia afirmă că în limba română există peste 700 de cuvinte de origine dacică, dar nu toate exemplele citate de ei rezistă la analiza etimologică. A. Vraciu susține că multe dintre ele au de fapt altă origine. Autorii lucrării au demonstrat originea autohtonă a acestor elemente prin analogie cu sanscrita. A. Vraciu remarcă că nu se poate demonstra că limba română ar avea cu sanscrita „o afinitate unică și deosebită față de celelalte limbi indo-europene” și că nu se poate susține că cele 700 de cuvinte examinate de autori au pătruns din tracă în latină. Dar sprijinindu-se pe fondul traco-dac al limbii române, se poate admite că ea este o limbă indo-europeană aparte, ce poate fi comparată cu restul limbilor indo-europene înrudite, inclusiv cu sanscrita.

Vechimea elementelor autohtone. Studiul etimologic-comparativ al elementelor autohtone arată o fizionomie proprie, o sumă de trăsături fonetice, morfologice și semantice pregnante, deosebitoare, ilustrând originalitatea și vechimea indo-europeană. Ele se deosebesc net de elementele slave sau de împrumuturile anterioare în aceeași măsură ca elementele latine. Astfel, elementele autohtone erau prezente în limbă anterior oricăror împrumuturi din afară. Cronologia foneticii istorice a fost primul criteriu sigur în ceea ce privește vechimea și rostul celor peste 160 cuvinte vechi nelatine ale limbii române. Pentru cele vreo 70 comune cu albaneza, compararea câtorva a arătat că formele române nu pot fi împrumutate într-o vreme ulterioară procesului de închegare a elementului lexical ereditar românesc, iar unele cuvinte autohtone ale noastre păstrează aspecte mai vechi decât corespondentele albaneze (*mazăre, brău, pururea*). Această concluzie a răsturnat orice presupuneri despre eventualele relații de vecinătate între români și albanezi.

Valoarea semantică a elementelor autohtone. Cuvintele autohtone au o importanță remarcabilă în lexicul și graiul cotidian al comunității populare, fiind generale pe întreg teritoriul lingvistic daco-roman (ex: *răbda, bucura, băiat, leagăn, zestre, vatră, gard, băga, dărăma, mișca, rădica, rezema, scula, arunca, mare, tare* etc.). Elementele regionale sunt în număr mai mic: *gresie, ghionoaie, bunget, mieru, munună*. La fel și cele locale: *druete, dași*. Marea lor majoritate exprimă noțiună generale, fundamentale, fiind termeni cu caracter românesc și majoritatea sunt noțiuni privind ocupațiile zilnice.

I. I. Rusu în *Etnogeneza românilor* grupează cuvintele autohtone astfel:

A. Omul și relațiile sociale: părți și organe ale corpului: (*buză, grumaz, beregată, gușă, burtă, rânză, șale*), funcții fiziologice, boli (*uita, întrema, sugruma, sugușa, ameți, leșina, vătăma, urdoare, urcior*), trăsături psihice, stări

afective (*mărat, bucura, răbda, gudura, dezmierda, mädări, întărăta, aprig*), vârsta, relațiile familiale (*prunc, copil, băiat, mire, moș*).

B. Îmbrăcăminte, încălțăminte: *pânză, căciulă, brâu, baier, carâmb, munună*.

C. Locuința, gospodăria: *cătun, bordeiu, argea, vatră, burlan, leagăn, gard, țarină, zestre*.

D. Unelte, obiecte cu întrebuințări speciale: *grapă, cursă, mătură, custură, caier, baier, zgardă, munună, gresie, carâmb, dop, țaruș, cârlig, undrea, casă, ghioagă, razem*.

E. Forma, cantitatea, calitatea materiei: *abure, droaie, druate fărâmă, gardină, grunz, lespede, morman, șir, țarină, nișel, scrum, steregie*.

F. Forme și accidente de teren: *măgură, grui, bunget, mal, părau, baltă, groapă, genune, noian, stâncă*.

G. Fenomene naturale, noțiuni de timp sau abstracte: *amurg, boare, viscol, adia, pururea, modru*.

H. Flora (plante, organe, fructele lor): *mazăre, gorun, brad, curpen, brândșe, spânz, brusture, măceș, copac, bunget, butuc, butură, mugure, sămbure, ghimpe, pâstaie, strugure*.

I. Fauna (animale, corpul, însușiri, boli): *mânz, daș, cârlan, vătui, țap, viezure, mistreț, barză, ghionoaie, șopârlă, năpârcă, melc, căpușă, strepede, balaur, ghiară, șoric, bască, baligă, barz, buiestru, murg, stărnut, șut, gudura, necheza, gălbează*.

J. Păstorit: organizare, utilaj păstoresc: *baciu, țarc, strungă, stână, cață, ghioagă, căciulă*; derivatele laptelui: *străghiată, mărcat, brânză, zăr, zară, urdă*.

K. Adjective: *aprig, barz, buiestru, creș, gata, mare, mărat, mieru, murg, mușat, nișel, sarbăd, stărnut, șut, tare*.

L. Adverbe: *gata, nișel, pururea*.

M. Verbe: *acăța, adia, ameți, anina, arunca, băga, bucura, cotropi, cruța, curma, darari, dărâma, deretica, desbăra, descăța, descurca, desghina, desmierda, deșela, gudura, încurca, îndopa, înghina, îngurzi, înseila, înșira, întărăta, întâmpina, întâmpla, întrema, înțărca, lepăda, leșina, mädări, mișca, mușca, necheza, păstra, răbda, rădica, rezema, sburda, scăpăra, scula, scurma, sgăria, sgrâma, uita, urca, urdina, vătăma, viscoli*.

Făcând parte din țesutul de temelie, ereditar al limbii române, putem observa că elementele autohtone s-au bucurat de considerație aleasă din partea poporului în cursul veacurilor.

Circulația cuvintelor autohtone. Însemnătatea elementelor autohtone în limba română e vizibilă și prin faptul că ele au o tendință de circulație intensă, deci o întrebuințare relativ mai frecventă decât cuvintele slave, de împrumut, ce sunt în limba română cel puțin de zece ori mai numeroase, dar de o frecvență mai redusă, în proporție cu valoarea lor numerică.

Împărțind lexicul român în trei grupe: cuvinte latine, autohtone și străine, I. I. Russu încearcă să stabilească un raport aproximativ între valoarea circulatorie a acestor trei grupe. Cercetătorul ia la întâmplare trei texte, în care se observă

frecvența cuvintelor din cele trei grupe. Spre exemplu, în *Luceafărul* lui Eminescu se găsesc 1656 elemente latine, 164 străine și 28 autohtone. Iar în *Graiul nostru* (text popular din Ilfov), 33 elemente latine, 1 element străin și 5 autohtone. În orice text elementul latin prevalează. Dar, față de elementele străine (împrumutate), cele autohtone prezintă un procent mai mare în textele populare, adică în limba vorbită. În ceea ce privește frecvența, elementul autohton reprezintă cam 1/3 din numărul cuvintelor de împrumut, căci din punct de vedere cantitativ acestea din urmă sunt mai numeroase. Aceasta dovedește că elementul pre-roman este mai mult legat de viața și necesitățile cotidiene, de realitățile social - economice ale poporului român, decât împrumuturile.

Dispariția limbii trace. Știrile despre traci și fragmentele din limba lor există din perioada cuprinsă aproximativ între sec. al VII-lea î. e. n. și sec. al VI-lea e. n. În sec. al VII-lea (ori al VI-lea) e. n. se pare că limba tracică era vorbită de populația traco-romană din Peninsula Balcanică sau măcar de o parte din ea. Cam în același timp s-a produs dispariția limbii trace, respectiv transformarea ei în urma prefacerilor politice, economice, culturale, prin care au trecut teritoriile traco-getice.

O problemă esențială dar și foarte controversată este cea privitoare la data și modul dispariției limbii traco-dacilor. Ov. Densușianu este de părere că traca s-ar fi vorbit până în sec. al VI-lea, dacă nu chiar mai târziu. A. Vraciu este de părere că fenomenul dispariției limbii trace durează cam de la sfârșitul sec. al III-lea și se încheie pe la sfârșitul sec. al VI-lea sau începutul celui de-al VII-lea. La sud de Haemus, tracii au fost grecizați, iar la nord, romanizați. Prima dată dispăre graiul viu, urmează antroponimele, cele mai rezistente dovedindu-se a fi toponimele în sens larg (nume de localități, ape, munți etc.).

„Așadar dispar dacii din istorie: nu dintr-o dată, nu exterminați în războaie sau dezrădăcinați, ci treptat, cedând în fața superiorității civilizației materiale și a culturii latine, adoptând obiceiurile romanilor și limba lor. Prin veacul al VI-lea, se mai păstra numai amintirea dacilor”⁵.

Cauzele care au dus la dispariția elementului autohton. Printre cauzele generale care au dus la dispariția progresivă a elementului autohton în cea mai mare parte a Peninsulei Balcanice trebuie pusă în primul rând inferioritatea în care se găseau băștinașii față de romani, romanii aducând cu ei avantajele unei culturi mai rafinate cât și binefacerile unei prosperități materiale.

În orașe, procesul de asimilare cu romanii s-a petrecut mai devreme și mai intens. Clasele de sus erau cele mai indicate să înțeleagă din primul moment ceea ce romanii le aduceau mai nou și mai atrăgător. Pentru o romanizare cât mai completă era necesară, în primul rând, învățarea limbii latine și inițierea în literatura romană. În familiile bogate au fost angajați preceptori și astfel latina a început să fie vorbită în clasele înalte.

Dorința de a obține demnități în stat a ușurat de asemenea romanizarea elementului autohton. Inscriptiile ne arată persoane care, deși nu aveau nume

⁵ H. Daicoviciu, *Dacii*, București, 1972, p. 374

latine, ocupau diferite funcții. Pentru ca cineva să poată ocupa vreo funcție în administrația statului, trebuia să cunoască limba latină. De asemenea limba latină era limba oficială folosită în comerț.

La sate în schimb, romanizarea a câștigat mai greu teren. Locuitorii de la țară țineau prea mult la limba lor maternă și la vechile lor obiceiuri pentru a le înlocui cu altele noi. Aici romanizarea progresivă a locuitorilor a fost făcută prin recrutarea în armată.

O altă cauză o constituie căsătoriile. Căsătorindu-se cu femei romane, autohtonii întemeiau familii mixte în care copiii învățau limba mamei.

Sclavii care trăiseră în familiile bogate și care eliberați se întorceau la țară aduceau de asemenea uzul limbii latine pe care o învățaseră în casele stăpânilor lor.

Relațiile proprietarilor cu locuitorii de la țară au înlesnit răspândirea limbii latine în rândul populației agricole.

Marile orașe au început puțin câte puțin să atragă pe cei care credeau că viața la oraș e mai ușoară. Aglomerarea acestor oameni în orașe a dus la o descreștere a populației rurale. Elementul autohton de la țară a devenit astfel din ce în ce mai puțin compact și mai puțin capabil să reziste invadatorilor.

Obiceiul pe care-l aveau romanii de a trimite un mare număr de locuitori din țările recent cucerite în corpurile militare auxiliare ale celorlalte provincii din Imperiu trebuie să fi stabilit de asemenea elementul băștinaș.

O altă cauză importantă care a contribuit la victoria limbii și a civilizației latine a fost răspândirea creștinismului. Chiar dacă latina nu era singura limbă în care se predică noua religie, folosirea ei era oficială.

Problema continuității elementului autohton. Pentru istoria poporului român o problemă capitală a constituit-o formarea și permanența sa pe meleagurile carpato-danubiene, corespunzătoare în cea mai mare parte teritoriilor de astăzi ale României. În conștiința românilor a fost din totdeauna limpede adevărul că ei sunt urmașii daco-romanilor și cei mai vechi locuitori din cele trei țări românești: Muntenia, Moldova și Transilvania.

Dar spre sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea, unii istorici austrieci (J. Chr. Engel, J. Eder) urmați apoi de Robert Roesler, P. Hunfalvy și alții, au negat originea și continuitatea daco-romană, autohtonii românilor la nordul Dunării și în ținuturile carpatice, susținând că ei s-au format ca popor în Peninsula Balcanică, de unde ar fi emigrat apoi în valuri succesive (prin secolul IX sau abia în secolul XII-XIII) în actuala lor patrie. Teza imigraționistă a fost vehement combătută încă de la apariția ei de reprezentanții Școlii Ardelene (Samuil Micu Clain, Gheorghe Șincai, Petru Maior) cât și de către unii învățați străini. Această dispută, care a împărțit pe istoricii moderni în adepți și adversari ai continuității daco-romane, își are originea în știrile confuze și contradictorii transmise de unii scriitori antici: Eutropius, Iulianus Apostola, Rufius Festus, autorii *Historiei Augusta*, Orosius, Iordanes. Folosindu-se de aceste informații laconice și imprecise ale autorilor menționați, Roesler și-a întemeiat tezele false dintre care: nimicirea poporului dac de către romanii învingători și golirea Daciei

de locuitorii ei străvechi, popularea Daciei pustiite cu coloniști nelegați statornic de meleagurile dacice și mutați apoi la porunca împăratului Aurelian în sudul Dunării, dispariția romanității din Dacia ocupată și stăpânită de popoarele migratoare (sarmați, goți, huni, gepizi, avari, slavi etc.), revenirea românilor - ca popor deplin constituit în regiunile nord-dunărene și carpatice abia la începutul evului mediu.

Pornind de la premisele că exterminarea populației dace cucerite de romani, alungarea ori scoaterea în masă din țara ei de baștină este contrară evoluției istorice reale, învățații români (istorici, arheologi, lingviști, etnografi, sociologi etc.) dintre care: V. Pârvan, C. Daicoviciu, I. I. Russu, M. Macrea, D. Tudor, I. Nestor, Gh. Ștefan ș.a. s-au pronunțat împotriva teoriei lui Roesler și a adeptilor săi, aducând argumente solide și variate în sprijinul permanenței daco-romanilor la nord de Dunăre și în arcul Carpaților, argumente expuse în numeroase lucrări de specialitate, reviste, conferințe. S-a arătat că nu se poate susține golirea Daciei de locuitorii ei, la cucerirea romană și după aceea, ori evacuarea totală a populației din Provincie pe timpul lui Aurelian, operații imposibil de realizat, dimpotrivă, din documentele existente rezultă că autohtonii daci, prezenți în număr mare pe tot teritoriul noii provincii romane, îndată după terminarea războiului lui Traian cu Decebal au pășit pe calea procesului de romanizare. S-a mai arătat că autohtonii daco-romani nu apar în scrierile vremii pentru că ei nu au avut rol politic stăpânitor și nu reprezentau o forță economică și militară în sfera de interese a Imperiului, așa cum reprezentau populațiile imigrate, care și-au impus dominația prin forța armelor, constituind totdeauna un pericol la granița româno-bizantină de la Dunăre. Daco-romanii se dovedesc însă a fi prezenți pretutindeni, formând majoritatea populației în ținuturile fostei Dacii romane.

Pentru dovedirea continuității elementului autohton, pe lângă descoperirile arheologice, știrile epigrafice privind trupele auxiliare alcătuite din dacii recrutați pe teritoriul Provinciei în cursul secolelor II-III d. Hr., tezaurele de monede romane și izvoarele narative, o mare importanță au avut-o cercetările lingvistice în ceea ce privește numele de persoană traco-dace din inscripții, elementele de toponimie și hidronimie, încercarea de a descoperii elemente de substrat în lexic cu ajutorul metodelor comparatiste.

Pătrunderea cuvintelor autohtone în latina populară. Pătrunderea cuvintelor autohtone în latina populară s-a făcut nu în afara zonelor de romanizare din provinciile dunărene, ci în interiorul lor, simultan cu procesul romanizării, cuvintele fiind găsite aici de cei care au adus noua limbă a stăpânirii. Coloniștii, veteranii, în general cei veniți din afară, din alte zone ale Imperiului în Moesia și Dacia, erau o minoritate față de masele populației indigene, supuse și exploatate.

Limba română, prin alcătuirea fondului ei lexical ereditar, arată că este absolut necesar ca populația de baștină să fi existat aici, numeroasă, ca principal suport al romanității. Lotul de peste 160 de cuvinte autohtone integrate în română arată că aceasta era forma latinei generalizate între provincialii romanizați în zona carpato-balcanică și dunăreană, între băștinașii care au păstrat-o până astăzi.

Ar fi greșit să credem că ocupații romani, venind din provinciile Imperiului ar fi împrumutat un idiom, cel oficial, în timpul stăpânirii romane. Masele rustice de plugari și păstori ai geto-dacilor au adoptat limba latină populară, iar idiomul lor „barbar” autohton de tip satem-indoeuropean a fost înlocuit cu limba generalizată treptat, devenind graiul comun al întregii mase de locuitori provinciali. În noul său idiom de tip latin rustic, populația traco-romană a transmis și perpetuat numeroase cuvinte izolate din care au putut fi identificate aproximativ 160.

Este vorba de prima încrucișare în cursul istoriei limbii române, între limba latină populară și graiurile trace ale dacilor și geților, din care a ieșit biruitoare limba latină, îmbogățită cu un număr mare de cuvinte din limba traco-dacilor.

ANEXĂ

Lexicul autohton:

Abeș (H., Ph.)	Brânză (B., H., Ru.)	Creț (Ru.)
Abur (B., H., Ph., Ru.)	Brâu (B., Ph., Ru.)	Cruța (Ru.)
Acăța (Ru.)	Broancă (H.)	Cujbă (H.)
Ademeni (H.)	Brusture (B., Ru.)	Culbec (H.)
Adia (Ru.)	Buc (B.)	Curma (Ru.)
Aghiuță (H.)	Bucur (Ph., Ru.)	Curpân (B., Ph., Ru.)
Aidoma (H.)	Bucura (B.)	Cursă (B., Ph., Ru.)
Alac (H.)	Buiestru (Ru.)	Custură (Ru.)
Ală (H.)	Bunget (B., H., Ru.)	Darari (Ru.)
Aldea (H.)	Burghiu (H.)	Daș (Ru.)
Ameți (Ru.)	Burtă (Ru.)	Dărâma (Ru.)
Amurg (Ru.)	Burtucă (H.)	Deh (H.)
Andilandi (H.)	Burtuș (H.)	Deretica (Ru.)
Anina (Ru.)	Butuc (Ru.)	Desbăra (Ru.)
Aprig (Ru.)	Butură (Ru.)	Desmierda (Ru.)
Argea (B., H., Ph., Ru.)	Buză (B., Ph., Ru.)	Dezgauc (H.)
Arunca (Ru.)	Caier (Ru.)	Doină (H.)
Avaloma (H.)	Carâmb (Ru.)	Don (H.)
Azugă (H.)	Cață (Ru.)	Dop (Ru.)
Baci (B., H., Ph., Ru.)	Căciulă (B., Ru.)	Droaie (Ru.)
Bag (Ph.)	Călbează (gălbează) (B., Ph.)	Druete (B., Ph., Ru.)
Baier (Ru.)	Căpușă (B., Ph., Ru.)	Dulău (H.)
Balaur (B., H., Ph., Ru.)	Căpută (R.)	Fărâm (fărâmă) (B., Ph., Ru.)
Baligă (B., Ph., Ru.)	Cătun (B., Ph., Ru.)	Fluier (B., Ph.)
Baltă (B., Ph., Ru.)	Cârlan (Ru.)	Gard (B., Ph., Ru.)
Bară (H.)	Cârlig (Ru.)	Gardină (Ru.)
Barz (Ru.)	Ceafă (B., Ph., Ru.)	Gata (B., Ph., Ru.)
Barză (B., H., Ph., Ru.)	Cioară (B., H., Ph.)	Gălbează (Ru.)

Bască (B., H., Ph., Ru.)	Cioban (H.)	Gâde (H.)
Batal (H.)	Cioc (H., Ph.)	Gâdeel (H.)
Başardină (H.)	Ciocărlie (H., Ph.)	Genune (H., Ru.)
Băga (Ru.)	Ciomag (H.)	Ghimpe (B., Ph., Ru.)
Băiat (Ru.)	Ciucă (B., Ph.)	Ghioagă (Ru.)
Băl (bălan) (H.)	Ciuf (B., Ph.)	Ghiob (H.)
Băsău (H.)	Ciump (B., Ph.)	Ghionoaie (B., Ph., Ru.)
Bâlc (B., Ph.)	Ciupi (Ph.)	Ghiuj (B., H., Ph.)
Bâr (B., Ph.)	Ciut (şut) (B., Ph.)	Gordin (H.)
Beregată (Ru.)	Coacăză (B.)	Gorun (Ru.)
Boare (Ru.)	Codru (H., Ph.)	Grapă (B., Ru.)
Bordei (Ru., H.,)	Copac (Ph., Ru.)	Gresie (B., Ph., Ru.)
Bortă (H.)	Copil (B., Ph., Ru.)	Groapă (Ph., Ru.)
Brad (B., H., Ph., Ru.)	Cot (Barbă-cot) (H.)	Gruiu (Ru.)
Brânduşă (Ru.)	Cotropi (Ru.)	Grumaz (B., Ph., Ru.)
Grunz (B., Ph., Ru.)	Mosoc (H.)	Şir (Ru.)
Gudura (Ru.)	Moş (B., Ph., Ru.)	Şopârlă (B., H., Ph., Ru.)
Guşă (Ph., Ru.)	Moţ (H.)	Şoric (Ru.)
Hameş (B.)	Mugur (B., Ph., Ru.)	Ştiră (stiră) (B., Ph.)
Hămesesc (Ph.)	Munună (Ru.)	Şut (Ru.)
Hajma (H.)	Murg (B., Ph., Ru.)	Tare (B., Ph.)
Hutui (Ph.)	Muşat (Ru.)	Traistă (H.)
Iazmă (H.)	Muşca (Ru.)	Tulei (H.)
Iele (H.)	Muşuroi (B.)	Țap (B., Ph., Ru.)
Încurca (Ru.)	Năpârcă (B., Ph., Ru.)	Țarc (B., Ph., Ru.)
Înghina (H., Ru.)	Năsărâmbă (H.)	Țaruş (Ru.)
Îngurzi (Ru.)	Necheza (Ru.)	Țeapă (B., Ph.)
Înseila (Ru.)	Niţel (Ru.)	Țundră (H.)
Întărâta (Ru.)	Noian (B., Ph., Ru.)	Țurcă (H.)
Întâmpina (Ru.)	Ortoman (H.)	Uita (Ru.)
Întâmpla (Ru.)	Păstaie (Ru.)	Undrea (andrea) (Ru.)
Întrema (Ru.)	Păstra (Ru.)	Urca (Ru.)
Jilţ (H.)	Pânză (Ru.)	Viezure (B., Ph., Ru.)
Jumătate (B., Ph.)	Pârâu (Ph., Ru.)	Viscol (Ru.)
Jumulesc (jupuiesc) (Ph.)	Prunc (Ru.)	Zarnă (H.)
Laf (lăfăiesc) (Ph.)	Pupăză (B., Ph.)	Zară (B., Ph., Ru.)
Lândură (H.)	Pururea (Ru.)	Urcior (Ru.)
leagăn (Ru.)	Raţă (H., Ph.)	Urdă (B., H., Ph., Ru.)
Lehăi (Ph.)	Ravac (H.)	Urdina (Ru.)
Lepăda (Ru.)	Razem (Ru.)	Urdoare (Ru.)
Lespede (Ru.)	Râbda (Ru.)	Vatră (B., H., Ph., Ru.)
Leşina (Ru.)	Rădica (Ru.)	Vătâma (Ru.)
Lete (îndelete) (B.)	Râmă (H., Ph.)	Vătui (Ru.)
Leurdă (B., Ph.)	Rânză (B., H., Ph., Ru.)	Zburda (Ru.)
Mal (B., H., Ph., Ru.)	Sarbăd (B., Ru.)	Zestre (Ru.)

Mare (B., Ph.)	Sâmbure (B., Ph., Ru.)	Zgardă (B., Ru.)
Mazăre (B., H., Ph., Ru.)	Sâncea (H.)	Zgârma (Ru.)
Măceș (Ru.)	Scapără (B., Ph., Ru.)	Zimbru (H.)
Mădări (Ru.)	Scula (R.)	
Măgar (B.)	Scumb (B., Ph., Ru.)	
Măgură (B., Ph., Ru.)	Scurma (Ru.)	
Mălai (H.)	Siră (H.)	
Măldac (H.)	Spânz (B., Ru.)	
Mămăligă (H., Ru.)	Stăpân (H., Ph.)	
Mărar (B.)	Stărnut (Ru.)	
Mărat (Ru.)	Stână (H., Ph., Ru.)	
Mărcat (Ru.)	Stâncă (H., Ru.)	
Mătură (Ru.)	Stejar (H.)	
Mânz (B., Ph., Ru.)	Steregie (Ru.)	
Melc (H., Ru.)	Sterp (Ru.)	
Mieru (Ru.)	Străghiată (Ru.)	
Mire (H., Ph., Ru.)	Strepede (B., Ph., Ru.)	
Mistreț (Ru.)	Strugure (Ru.)	
Mișca (Ru.)	Strungă (B., Ph., Ru.)	
Modru (Ru.)	Susai (Ph.)	
Morman (Ru.)	Șale (Ru.)	

Abrevieri

- B = Brâncuși, Grigore, *Vocabularul autohton al limbii române*, București, Editura științifică și enciclopedică, 1983
- H = B.P. Hașdeu, În: Vraciu, Arion, *Limba daco-geșilor*, Timișoara, Editura Facla, 1980
- Ph. = Philippide, Al., *Ce spun limbile română și albaneză. În: Originea românilor* vol. II, Iași, Tipografia „Viața Românească” S. A., 1928
- Ru = Russu, I. I., *Etnogeneza românilor: Fondul autohton traco-dacic și componenta latino-romanică*, București, Editura științifică și enciclopedică, 1981

Bibliografie

1. Berinde, Aurel; Lugoian, Simion, *Contribuții la cunoașterea limbii dacilor*, Timișoara, Facla, 1984
2. Brâncuși, Grigore, *Albano-Romanica II : Cuvinte autohtone probabile*. În: Studii și cercetări de lingvistică XXIII, nr. 3, București, Editura R.S.R., 1972
3. Idem, *Cercetări asupra fondului traco-dac al limbii române*. În: Institutul român de tracologie. Biblioteca de thracologie, București, 1955

4. Idem, *Observații asupra etimonurilor albaneze din Dicționarul limbii române moderne*. În: Studii și cercetări de lingvistică XII, nr. 2, București, Editura R.S.R., 1961
5. Idem, *Vocabularul autohton al limbii române*, București, Editura științifică și enciclopedică, 1983
6. Capidan, Theodor, *Limbă și cultură*, București, Fundația Regală pentru literatură și artă, 1943
7. Coteanu, I.; Bolocan, Gh.; Caragiu-Marioteanu, Matilda, *Istoria limbii române*, vol. 2, București, Editura Academiei R. S. R., 1969
8. Crișan, Ion Horațiu, *Spiritualitatea geto-dacilor*: Repere istorice. București, Albatros, 1986
9. Daicoviciu, Constantin, *Studii și articole privind istoria veche a pământului românesc*. Cluj, 1969
10. Daicoviciu, Hadrian, *Dacii*. București, Editura enciclopedică română, 1972
11. Densușianu, Ov., *Istoria limbii române*, vol. 1: Originile. București, 1961
12. Dimitrescu, Florica; Pamfil. Viorica; Barborică, Elena..., *Istoria limbii române*, București, Editura didactică și pedagogică, 1978
13. Drăgan, Iosif Constantin, *Noi, tracii: Istoria multimilenară a neamului românesc*, vol. 1, Craiova, Scrisul românesc, 1976
14. Giurescu, Constantin; Giurescu, Dinu C., *Istoria românilor din cele mai vechi timpuri și până astăzi*, București, Albatros, 1971
15. Iordache, Gheorghe, *Mărturii etno-lingvistice despre vechimea meseriilor populare românești*, Craiova, Scrisul românesc, 1980
16. Ivănescu, V., *Istoria limbii române*, Iași, Junimea, 1980
17. *Izvoare privind istoria României I* : De la Hesiod la Itinerarul lui Antonius, Red. V. Iliescu, V. C. Popescu, Gh. Ștefan, București, Editura Academiei R. P. R., 1964
18. Macrea, D., *Probleme de lingvistică română*, București, Editura științifică, 1961
19. Mihăilă Gheorghe, *Les plus anciennes attestations des mots roumains autochtones*. În: The Thracian world at the crossroads of civilisations, București, 1996
20. Mușat, Mircea, *Izvoare și mărturii străine despre strămoșii poporului român*. Culegere de texte, București, Editura Academiei R. S. R., 1980
21. Opperman, Manfred, *Tracii între Arcul Carpat și Marea Egee*, București, Editura Militară, 1988
22. Pârvan, Vasile, *Getica: O protoistorie a Daciei*, București, Meridiane, 1982
23. Petrescu-Dâmbovița, Mircea, *Scurtă istorie a Daciei preromane*, Iași, Junimea, 1978
24. Poghirc, Cicerone, *Noms traces et geto-daces d'habitation et de survivances balkaniques*. În: The Thracian world at the cross roads of civilisation, București, 1996
25. Protase, D., *Autohtoni în Dacia*, vol I: Dacia romană, București, Editura științifică și Enciclopedică, 1980
26. Pușcariu, Sextil, *Limba română*, vol. I, București, Editura Minerva, 1976
27. Rosetti, Al., *Istoria limbii române de la origini până în secolul al XVII-lea*, București, Editura pentru literatură, 1969
28. Russu, I. I., *Daco-geții în Dacia romană*. În: Contribuții la cunoașterea regiunii Hunedoara. Deva, 1956
29. Idem, *Din trecutul păstoritului românesc*. În: Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei pe anii 1957 și 1958. Cluj, 1958

30. Idem, *Elemente autohtone din terminologia așezărilor și gospodăriei*. În: Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei pe anii 1962-1964, Cluj, 1966
31. Idem, *Elemente autohtone în terminologia îmbrăcăminte*. În: Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei pe anii 1965-1967, Cluj, 1969
32. Idem, *Elemente autohtone în terminologia ocupațiilor*. În: Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei pe anii 1959-1961, Cluj, 1963
33. Idem, *Etogeneza românilor: Fondul autohton traco-dacic și componenta latino-romanică*, București, Editura științifică și enciclopedică, 1981
34. Idem, *Limba dacică „reconstruită” din română. În legătură cu cartea lui G. Reichtenkron*. În: Cercetări de lingvistică, XIII, nr. 1, 1968
35. Idem, *Limba traco-dacilor*, București, Editura Academiei R. P. R., 1959
36. Idem, *Tracii în Dacia Romană*. În: Acta Musei Napocensi IV, 1967
37. Sanie, Silviu, *Din istoria culturii și religiei geto-dace*, Iași, Editura Universității „Al. I. Cuza”, 1995
38. Stefanoski, C. B., *Limba traco-dacă. Fondul limbilor indo-europene*, Timișoara, Editura Mirton, 1995
39. Tocilescu, Gr. G., *Dacia înainte de romani: Cercetări asupra popoarelor cari au locuit tierile romane de a stânga Dunării, mai înainte de conuista acestoru tieri de contra imperatoriului Traianu*, București, Tipografia Academiei Române, 1880
40. Vraciu, Arion, *Limba daco-geților*, Timișoara, Editura Facla, 1980.

CONSIDERATIONS SUR L'ELEMENT AUTOCHTONE DANS LA LANGUE ROUMAINE

Résumé

Les éléments autochtones de la langue roumaine représentent l'une des problèmes essentielle de la linguistique et de l'historiographie roumaine, problème qui persiste encore dans nôtres jours. Quoique l'étude de la langue des Gètes-Daces a constitué l'objectif des nombreuses investigations, cette problème reste l'une des plus controversée pour les linguistes roumains et étrangers.

Dés siècles passés, tous les grands érudits roumains ont soutenu, outre la latinité, aussi notre origine dace, mais ils ont eus des difficultés de prouver cette idée. L'un de motif de ces difficultés a été le fait que les sources transmis sont lacunaires et le deuxième motif a été le fait que les méthodes et les procédées de ces temps n'étaient pas le plus rigoureuses. Dans nos jours, des nombreux spécialistes roumains et étrangers ont repris les recherches scientifiques et ils ont réussi d'enrichir les connaissances relatives aux éléments autochtones de la langue roumaine.